

מה קרה בפועל בדור הפלגה

והנה כל אותו הזמן לא חדלו צדיקים דורשים האמת לרבים - כגון: חנוך, מתושלח, שם ועבר - ומזהירים אותם שיתקנו את עצמם¹²¹.

וכיון שנתמלא סאתם של הבריות¹²² בזמן הפלגה¹²³, שפט במידת משפטו יתברך שמו היות ראוי שיגמר זמן ההשתדלות השורשיי (הן מצד קביעת השורשים למין האנושי הן מצד קביעת הזכות לשוב למדרגת אדם הראשון). ויהיה קצם של הדברים, שיקבע מה שראוי ליקבע בבחינת השורשים, לפי מה שכבר נתגלגל ונהיה עד עת הקץ ההוא.

ואז השגיח (=השקיף) יתברך שמו על כל בני האדם, וראה כל המדרגות שהיה ראוי

הערות - ילמד ענוים דרכו

121 אמנם בספר אדיר במרום כותב הרמח"ל שהם "לא היו מתערכים עם שאר הדור ולא נמצא לדורם תועלת גדול, כי היו עומדים לעצמם, ולא נשפע טובם לאחרים". ולכאורה זה סותר את האמור כאן. ועוד קשה, שדווקא הם היו מעורבים עם אומות העולם בעוד שאברהם הכבדיל עצמו - שהלך לארץ, עשה ברית, גירש את ישמעאל, שילח את בני השפחות וציווה ליצחק שלא יקח אשה מבנות הכנעני? אולם אין כאן שאלה כלל, כי זה החילוק בין מעורבות חיצונית לאכפתיות פנימית. דרישתם של נח ושם מהציבור לתקן מעשיהם לא היתה מתוך רצון שהעולם יתוקן ומתוך אהבת ה' ורצון לקדש שמו, אלא כחלק מעבודתם וחיונם. והיינו שגם את התוכחה עשו לגרמייהו. זאת בניגוד לאברהם שכל מה שעשה היה למען התיקון הכללי ומאהבת ה'. עיין גם רמב"ם הל' עבודה זרה פרק א.

122 לפני כן כתב שהקב"ה קבע זמן מראש להשתדלות השורשים, ועתה הוא אומר "כיוון שנתמלאה סאתם" - משמע שסיום זמן השורשים נקבע ע"פ ריבוי החטאים! ואפשר שבסדרי ההנהגה האלוהיים הזמן שנקבע אינו על פי מספר השנים אלא על פי המדרגה הרוחנית בעולם: כשהחטאים יתרבו כל כך - נקבע הזמן להפרדת האומות מישראל.

עוד יש לומר, שניתן לפרש את הזמן האלוהי בכמה כיוונים, ומעשי האדם מכוונים את הפירוש שיופיע לבסוף, כמו שהיה בקץ יציאת מצרים, שכיוון שהגיעו למ"ט שערי טומאה יצאו קודם הזמן והתברר שארבע מאות השנים נקבעו מלידת יצחק (עיין בספר הגאולה לרמב"ן).

עוד יש לומר, שגם כשמגיע הזמן כפי שנקבע, פעמים שהקב"ה מאריך אף כדי להרבות את ההצלה. ואילו כאן הלך על פי המשפט כיוון שהתמלאה סאתם.

עוד יש לומר, שהקב"ה קבע מראש זמן שבו יתרבו הנסיונות כל כך עד שבו יוברר כל אחד לטוב ולמוטב. וזה כעין תקופת עקבתא דמשיחא, שבה הנסיונות מתגברים ובכך יהיו מי שיובחנו כרשעים גדולים שהתמלאה סאתם ומי שיובחנו כצדיקים גדולים שמתנסים ניסיונות גדולים באמונה כאברהם אבינו. נמצא שהעלייה לשלב חדש היא כאשר מגיעים טוב ורע גמורים. כדברי הרמח"ל לעיל חלק ב פרק ב בעניין המעבר לאלף השביעי.

123 פרשת דור הפלגה - החטא והתגובה האלוהית "הבה נרדה ונבלה שם שפתם" - סתומה בפשט הכתוב ונחלקו בה המפרשים: מה היה חטאם ומדוע העניש אותם בעונש המזור של בבלול שפתם והפצתם בכל הארץ? דברי הרמח"ל מאירים פרשה זו באור חדש: כבר מראש מקדם נקבע זמן שבו יעברו בני האדם מ"שפה אחת ודברים אחדים" ל"ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ" - כדי שיקבעו השורשים ויתחיל שלב הענפים, כדי שהעולם יגיע לתיקונו. בדור הפלגה לא היה חטא מיוחד יותר ממה שחטאו לפני כן אלא "התמלאה הסאה" והגיע הזמן לפצל את האנושות. ואפשר שסיפור בניית המגדל רק ביטא עד כמה היו בתחילה מאוחדים, עד שה' הפיצם. ואפשר גם כן שעניין המגדל היה ניסיון של בני האדם להיאבק בכוח האלוהי שדחף לפצלם. אולם רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, שבניית המגדל עצמה גרמה לפיצולם.

שיקבעו בם האנשים ההם כפי מעשיהם (=כל הבחינות הנצרכות לתיקון הבריאה ושנמצאות בבחירת האדם, והן כלל הבחינות השונות שבתולדות אדם הראשון), וקבעם בם בבחינתם השורשיית כמ"ש. והנה כפי מה שהונחו הם (=שהוקבעו בהם) - כן נגזר עליהם שיהיו מוציאים התולדות, כפי מה שכבר שוער שהיה ראוי לשורש ההוא.

ונמצאו כולם מינים קבועים בעולם, כל אחד בחוקו וטבעו, ככל שאר המינים שבבריות, וניתן להם להוציא תולדותיהם בחוקם ובחינתם ככל שאר המינים.

(עד כאן ההשקפה לקביעת השורשים של בני המין האנושי. עתה חוזר הרמח"ל להשקפה בעניין הזכות לשוב למדרגת אדם הראשון שהורכבה על העניין הראשון.)

ואמנם נמצאו כולם¹²⁴ לפי המשפט העליון ראויים לישאר במדרגת האנושית השפלה שהגיעו לה אדם הראשון ותולדותיו מפני החטא, ולא גבוהים מזה כלל. ואברהם¹²⁵ לבדו נבחר במעשיו¹²⁶ ונתעלה, ונקבע להיות אילן מעולה ויקר כפי מציאות האנושית במדרגתו העליונה, וניתן לו להוציא ענפיו כפי חוקו.

הערות - ילמד עניים דרכו

124 אלמלא כן, אפשר היה שהאומות יהיו שותפות עם ישראל בתיקון עולם. אך כיוון שכולם חטאו, נקבע במשפט האלוהי שרק ישראל בקדושתם י שארו ראויים למעלה העליונה, ורק אחר שיתקנו בעצמם - יתוקנו האומות תוך שהם כפויים תחת יד ישראל. על כן לעתיד לבוא יהיו ישראל בחינת בנים, ואומות העולם - בחינת עבדים. וכן כתב במאמר הגאולה: "צריך שתדע כי אף על פי שגם האומות יתקנו, הנה יבחנו תמיד בני ישראל מהן... כי אף בחזור פלחי כוכביא אל תחת הקדושה, עוד תגדל מעלת ישראל עליהם הרבה... וגם לזמן העתיד שישוכו כל האומות אל האמת ויבגו לא יתחשב, כי כל האומות לא יהיו אלא במדרגת עבדים... אבל ישראל בנים המה לה' ועל כן הירוד שבישראל יותר הוא ממלך שבאומות".

125 אמנם על פי המהלך של התבררות השורשים וחלוקת המין האנושי לאומות, היו אמורים לצאת מאברהם עוד שתי אומות מלבד ישראל: עשו וישמעאל, אך מצד המהלך הבחירי של הזכאות לשוב למדרגת אדם הראשון לא זכה אברהם אלא שרק ישראל שיצאו ממנו יהיו זכאים לזכות זו. אמנם אברהם ביקש שכל זרעו יזכה למעלה זו: "לו ישמעאל יחיה לפניך", אך המשפט האלוהי לא זיכה אותו אלא באומה אחת מבין האומות שיצאו מיצחק, כמו שענה לו ה': "אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקימותי את בריתי איתו לברית עולם לזרעו אחריו. ולישמעאל שמעתך... ואת בריתי אקים את יצחק". ואחר כך בירר יותר: "גרש האמה הזאת ואת בנה, כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק... כי יצחק יקרא לך זרע". וביארו חז"ל: "ביצחק - ולא כל יצחק", שרק ביעקב תתקיים הברית.

נמצא שמצד תהליך בירור השורשים - יעקב הוא הישראלי הראשון, כמו שביאר ריה"ל בכוזרי א, צא. אולם מצד התהליך של הזכאות לשוב למדרגת אדם הראשון כבר אברהם אבינו נבחר ונקבע - מהצד הישראלי שבו.

מכל מקום מצאנו שישמעאל ועשו הם אומות הקרובות לישראל ומהוות נקודת גישור בינם לבין אומות העולם. עיין ברמב"ם הל' מלכים פרק יא בעניין נביאיהם.

126 מה היו מעשיו? עיין ברמב"ם הל' עבודה זרה פרק א. וז"ל הרמב"ם באיגרת תימן: "דעו שזאת היא תורת ה' האמיתית שנתנה לנו על ידי אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים. שבתורה הזאת הבדילנו הבורא משאר בני העולם שנאמר: 'רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה'. ואין זה לפי שהיינו ראויים לכך, אלא בחסדו של בורא וטובו

מסלול 1: יום ב, ז, טו
מסלול 2: יום ג, ז, טו
מסלול 3: יום ד, ו, טו
מסלול 4: יום ה, ה, טו

ואז נתחלק העולם לשבעים אומות, כל אחד מהם במדרגה ידועה (מראש, עוד מראשית הבריאה), אבל כולם בבחינה האנושיות בשפלותו, וישראל – בבחינת האנושיות בעילוי¹²⁷.

הערות – ילמד ענוים דרכו

שהתחסד אלינו והטיב לנו בשביל שקדמו לאבותינו מעשים טובים בידיעת הבורא ובעבודתו. שנאמר: 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם'."

127 המעבר מהתקופה הבראשיתית – שישראל היו חלק מהכלל, מתוך ניסיון שיתוקן הכל בשווה, יחד וללא הבדלה ופירוד – לתקופה החדשה – שהובדלו, מעבר זה לא היה ברור. בתחילה בימי האבות לא נאסר החיתון וזה גרם לבלבול של ישראל בשיטים בחטא עם בנות מואב. וכן משה התחתן עם מדיינית ונאמר במדרש (במדבר רבה כ, כג-כד) שענה לזמרי "אסורה היא לך" כי אתה תיפול ולא כמוני שאני גירתי את ציפורה, ו"עדיין לא נאסר יין של גויים". וכדי לקבע את הבידול נאמר "לא תחתן בם" ו"לא תדרוש שלומם וטובתם". דווקא עמון ומואב הובדלו מפני שדווקא בהם נפלו ישראל.

גם ההבדלה אינה ניתוק מוחלט, אלא בידול שמטרתו הסופית היא ההשפעה והעילוי – וזהו גוי קדוש וממלכת כהנים – ועל כן קיים מתח ביניהם. אכן יש תקופות שההנהגה העיקרית בהן היא בניין ישראל שאז ההדרכה המנתקת שולטת, ויש תקופות שההנהגה העיקרית בהן היא עילוי האומות ואז ההדרכה של דרכי שלום שולטת. זה גם עניין משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

עניין הבידול לעומת ההשפעה והעילוי מופיע גם אצל אבותינו: אברהם היה בעל נשמה המעורה בגויים בעוד ששרה היתה בעלת נשמה מעל לגויים. לכן אברהם יכול לעשות ברית עם ענר וכד' אבל שרה מגרשת את ישמעאל. שני הכוחות האלה נדרשים בישראל כי לו ירד אברהם למצרים לבדו, הוא היה נטמע שם, ואילו שרה ירדה לבדה היא היתה נבדלת אך לא מעלה ניצוצות. אך הואיל וירדו יחד – הצליחו. משום כך אמר אברהם לשרה שהוא לא יכול להסתכן כי יש להם מגע עמו ואילו היא יכולה כי אצלה היא בבחינת לא יגורך רע.

כך גם בחינת יצחק עולה תמימה ורבקה בת לרשעים, ועבד אברהם שהיה גר הוציאה מבית בתואל – כי זה כוח אברהם, להוציא יקר מזולל.

כך גם עניין יעקב שלא רצה לצאת עד שלא הובטח לו שיקבל שם ישראל, כי ישראל הוא הקדושה העליונה "כי שרית עם אלוהים", ויעקב בחינה של קדושה תחתונה ולא יצא לבית לבן עד שהובטח שיחזור לבית אל ושם יקבל שם זה. רחל היא בחינת גלות והקשר עם האומות ומשיח בן יוסף, "אשת יעקב", ועל כן נפטרה בכניסה לארץ, ולא היא בחינת ארץ ישראל ובחינת גוי קדוש, ויהודה שהיתה לקדושו, ועל כן נקברה במערת המכפלה. ונ"ל שזה היה הוויכוח של ראובן אחרי פטירת רחל היכן צריך יעקב לשים מיטתו, והוויכוח של שמעון ולוי עם יעקב בסיפור שכם. כי נטיית יעקב היתה להמשיך בבניין שם יעקב ובחינת אברהם, והם חשבו שכבר הגיע זמן התיקון לבניין שם ישראל ובגויים לא יתחשב.

ונ"ל שזו כוונת הקב"ה בציוויו ליצחק כשהלך לגרר "אל תרד מצרימה", אף שלא רצה לרדת לשם. וכן – מדוע התברך דווקא בזכות אברהם ולא בזכות עצמו? אלא שהירידה למצרים היא ההתערבות בעמים בבחינת גלות להעלות ניצוצות, ואילו השהייה בארץ מטרתה להתברל ולהתקדש ולא להתחשב בעמים. ציווי ה' היה לא להתנהג כאברהם בקשר עם אבימלך ולא להעלות ניצוצות, אלא להישאר בקדושה עצמית. ואף שבכך יעלה מעלה ואבימלך לא יקבל שפע כלל ויגיעו לשנאה, לא יפחד כלל. על זה אמר שלא ידאג עם התיקון בבחינת אברהם לזכך האומות כי זו זכות אברהם שכבר עומדת לישראל וכבר נבנתה בעם בחינת "ממלכת כהנים", אבל עתה צריך לבנות "גוי קדוש", ועל כן ינהג על פי בחינה זו.

ונ"ל שזה ההבדל בין אכילת בהמות ביתיות לבין הצייד. הצייד הוא הבאת אוכל ממקום רחוק, בחינת

מסלול 1: יום ב, 2 סיון מסלול 3: יום ד, 1 סיון
מסלול 2: יום ג, 2 סיון מסלול 4: יום ה, 3 סיון

והנה אחר העניין הזה - נסתם שער השורשים, והתחיל הגלגול וההנהגה בענפים, כל אחד לפי עניינו.

ונמצא שאע"פ שלכאורה נראה עניינו עתה ועניין הקודמים שווה, באמת איננו כך. אלא עד הפלגה היה הזמן שורשי האנושיות, ונתגלגלו הדברים בבחינה זו. וכשהגיע קץ זמן זה, נקבע הדבר כפי המשפט, והתחיל זמן אחר שהוא זמן הענפים, שעודנו בו עתה¹²⁸.

ד. יכולת ענפי האומות לעקור עצמם ולהתגייר

ומרוב טובו וחסדו יתברך שמו, גזר ונתן מקום אפילו לענפי שאר האומות, שבבחירתם ומעשיהם יעקרו עצמם משורשם, ויוכללו בענפיו¹²⁹ של אברהם אבינו ע"ה, אם ירצו.

הערות - ילמד ענוים דרכו

אברהם, ואילו האכילה מבייתיות היא בחינת שרה ויצחק. והנה, כל עוד היה אברהם חי, היה עשו צד מהחוץ ומביא לקדושה בחינת אברהם, והיא שיבה טובה שנאמרה בו. וכן לקח מבנות חת כמו שאברהם קנה השדה מבני חת והעלה הכל. וכן לקח בגדי נמרוד, וזה מכוחו של אברהם שנפל לכבשן האש. ולכן יצחק אהב את עשו כי ציד בפיו, כי תמיד האהבה היא על מי שמשלימו, כידוע. ובו ביום שנפטר אברהם לא הצליח עשו לצוד עוד בקדושה ונותר רעב, ולא הצליח להתגבר על עצמו ונפל לטומאת מצרים. יעקב ראה זאת וביקש לקנות גם מידתו של אברהם ולזכות לשתי הבחינות שיצאו ממנו: יוסף ויהודה. והנה ברכת אברהם שרצה יצחק לתת לעשו היא בזכות הצידי בקדושה, כמו שכתב רש"י שישחזי הסכין ויביא מן ההפקר, והיה צריך לאכול מהצידי כדי להעביר אליו את ברכת אברהם, אבל עשו יצא לצוד ציד ואם לא ימצא - יביא מן הגול, ואת זה ראתה רבקה והעבירה הכל ליעקב. והנה, רבקה שחטה גדי עזים, שאף שהוא ביתי, יש בו בחינת חוץ כידוע שרומז לכוחות הרעים שבשדה, והיא בחינת יעקב שאף שהוא בבית יכול לעשות גם עבודת חוץ. וזה מה שהריח יצחק: "כריח השדה" - ששם כוחות הטומאה (עיין ויקרא יז, ה) נזון הסיבה שאברהם קונה "השדה" של עפרון ע"ש כמה פעמים כתוב שדה שם, ועל כן יוסף קמה אלומתו בשדה, ועל כן רצתה רחל את הדודאים שמצא ראובן בשדה, אבל "אשר ברכו ה'" - בקדושה.

ונראה שהשאלות אם לרדת למצרים, אם לגרש ישמעאל וכו' תלויות בשאלה איזה כוח מאיר כרגע. 128 אותו בירור נעשה בישראל בהקדשת הלויים אחר חטא העגל. במעמד הר סיני היו כולם מעורבים, אף שיש הבדלי שורשים ותפקידים בין נשמות ישראל. אחרי החטא הובדלו השבטים ושבת לוי. קורח טען: "כל העדה כולם קדושים" - כולם שמעו את ה' בסיני, אך הוא דילג על חטא העגל. קרח לא טען שהוא גדול ממשא ואהרון אלא שהיה ראוי שמשא ואהרון יהיו בתוך הקהל וכך יעלו את כולם עד שכולם יוכלו להקריב במקדש, ואילו תהליך ההבדלה אינו חיובי בעם ישראל: "מדוע תתנשאו על קהל ה'?"

129 כיצד הגוי, ששורשו אינו ישראלי ולא היה ביציאת מצרים וכמתן תורה, משנה את שורשו והופך לישראלי? מלשון הרמח"ל שכתב "יוכללו בענפיו" נראה שהשינוי נעשה על ידי ההתבטלות לכלל ישראל. וכן כתב המהר"ל בתפארת ישראל פרק א: "וכאשר נתגייר - נעשה טפל לאומה הישראלית והרי הוא כמוה". אולם מהמשך דברי הרמח"ל נראה שהמעבר נעשה על ידי אברהם אבינו שנעשה אב לגרים, ואשר על כן קוראים לגר "בן אברהם". ונראה שיש לגוי שבא להתגייר שני חסרונות: האחד מצד הלאום - הוא השורש - שאין הוא מבני אברהם יצחק ויעקב ולכן אין בו את המידות והתכונות שישנן באומה, כגון ביישנים, רחמנים וגומלי חסדים, וכן "ישראל מאמינים בני מאמינים". על זה כתב הרמח"ל שהקב"ה עשה את השורש - אברהם - בעל יכולת לקבל כל ענף משורש אחר, וזאת על ידי הפיכת שורשו של אברהם לשורש כללי שיש בו יכולת לקבל ענף אחר ולאפשר לו יניקה

מסלול 1: יום ב, ז סיון
מסלול 2: יום ג, ז סיון
מסלול 3: יום ד, ו סיון
מסלול 4: יום ה, ה סיון

והוא מה שעשהו יתברך שמו לאברהם אב לגרים, ואמר לו (בראשית יב, ג): "וּנְבָרְכֶךָ כָּךְ כָּל מְשֻׁפַּחַת הָאָדָמָה". ואולם אם לא ישתדלו בזה, ישארו תחת אילנותיהם השורשיים כפי עניינם הטבעי.

ה. השלמת גדילת אילנו של אברהם בדור מתן תורה

וצריך שתדע שכמו שכלל תולדות האדם מתחלק לאילנות שורשיים וענפיים עמהם כמו שכתבנו, כן כל אילן ואילן בפני עצמו, יבחנו בו הענפים הראשיים, שמהם נמשכים ומתפרטים כל שאר הפרטים.

ואמנם ענפי אילנו של אברהם אבינו ע"ה, הכוללים, הנה הם עד ששים ריבוא¹³⁰, שהם אותם שיצאו ממצרים¹³¹ ונעשית מהם האומה הישראלית,

הערות - ילמד ענפים דרכו

מחודשת ממנו. אם כן, הגיור יוצר יניקה מחודשת מאברהם אבינו, כמו שעושים בהרכבת עץ בעץ. (אמנם הגבועונים שהתברר שתהליך הגיור שלהם היה ללא עקירת היניקה מהשורש שלהם ונטיעה בשורשו של אברהם, נותרו אכזריים, ועל כן גזר דוד איסור חיתון עמם). החסרון השני הוא מצד הדת - הגר לא היה ביציאת מצרים ובמתן תורה בעוד שהרבה מהמצוות והחגים קשורים לחוויות הקולקטיביות שחווה האומה עם אלוהיה והרבה מהזיכרון ועילוי ישראל נובעים ממחלוקים אלו. על זה כתב הרמח"ל שההתבטלות לכלל ישראל מאפשרת לגר להצטרף לזהות של האומה הכוללת תורה ומצוות (לכן השומרונים שהתייירו בעת שהאומה לא היתה כאן, עיוותו את התורה את פרטי המצוות ואת הסיפור האומי).

עולה אפוא שגר צריך לעזוב בבחירה את ההרגלים והתכונות שקיבל משרשו, וגם להתחבר ולהתבטל לכלל ישראל. רק אז הוא יכול לעשות שינוי כפול: במידות ובמחויבות הדתית. על שני אלו אמרה רות: "עמך עמי ואלוהייך אלוהיי".

עוד יש לשאול ע"פ מה שכותב הרמח"ל בחלק ד פרק ד שע"י יצ"מ ומתן תורה טוהרו ישראל מחטא אדה"ר, והרי הגרים לא היו באירועים אלו? ועיין בגמרא בשבת קמו, א שהקשו כן ותוצרו: "ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה זוהמתן. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: גרים מאי? אמר ליה: אף על גב דאינהו לא הוו, מזלייהו הוו, דכתיב: "את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה".

130 כן כתב ר"א בספר העיקרים א, כ: "לפי דעת חכמי הקבלה, המספר הזה כולל לכל הפרצופים. ואי אפשר שימצא פרסום יותר גדול ממנו, אף על פי שיהיה מספרו יותר גדול". ועיין במהר"ל בגבורות ה' פרק יב, שהסביר שהמספר שש רומז לכל ששת הצדדים (והמספר ששים רומז לששה צדדים המתפשטים לאורך ולרוחב, וכל התפשטות היא בעשרה), וזה מסמל את השלמות הקיימת בעם ישראל.

ועיין רבנו בחיי לשמות יב, לז שהיה חוסר במספר השלם בעת יציאת מצרים, והקב"ה השלים את החסר: "כשש מאות אלף רגלי - הלשון הזה יורה שלא היו שש מאות אלף שלמים... וכן מצאתי בפרקי ר' אליעזר פרק ט: כשעלו ישראל ממצרים, נתייחסו כל הגברים ששים ריבוא חסר חד. מה עשה הקדוש ברוך הוא? נכנס במניין עמהם, ועלה מספרם ששים ריבוא, הוא שנאמר: 'זאנכי אעלך גם עלה'".

131 יציאת מצרים היתה תיקון גדול ונצחי לישראל, כפי שכותב הרמח"ל לקמן חלק ד פרק ד: "יציאת מצרים היה תיקון גדול שנתקנו בו ישראל ונשאר הדבר לנצח. והיינו כי מאחר חטאו של אדם הראשון נשאר האנושיות כולו מקולקל כמ"ש בחלק א, והיה הרע מתגבר בכולו, עד שלא היה נמצא מקום לטוב שיתחזק כלל. ואע"פ שנברר אברהם אבינו ע"ה להיות הוא וזרעו לה' נבדלים מכל האומות, הנה עדיין לא היה להם מקום שיוכלו להתחזק ולהתכונן בבחינת אומה שלמה ולזכות

מסלול 1: יום ב, ז סיון מסלול 3: יום ד, ו סיון
מסלול 2: יום ג, ז סיון מסלול 4: יום ה, ה סיון

ולהם נחלקה ארץ ישראל¹³². וכל הבאים אחריהם, נחשבים פרטים לתולדות הכוללים האלה.

והנה לאלה ניתנה התורה¹³³, ואז נקרא שעמד אילן זה על פרקו¹³⁴.

פתיחת חלון הזדמנות לאומות בעת מתן תורה

ואולם חסד גדול עשה הקב"ה עם כל האומות, שתלה דינם עוד עד זמן מתן התורה¹³⁵,

הערות - ילמד ענויים דרכו

לעטרות הראויות להם, מפני הרע שהיה מחשיך עליהם, והזוהמא הראשונה שלא יצאה מהם עדיין. ועל כן הוצרך שיגלו למצרים וישתעבדו שם, ובאותו השעבוד הגדול יצורפו כזהב בתוך הכור ויטהרו. והנה כשהגיע הזמן הראוי, חיזק האדון ב"ה את השפעתו והארתו על ישראל, וכפה את הרע לפנייהם והבדיל אותם ממנו, ורומם אותם מן השפלות שהיו בו והעלם אליו, ונמצאו גאולים מן הרע גאולת עולם, ומשם והלאה הוקמו לאומה שלמה דבוקה בו יתברך שמו ומתעטרת בו. והנה זה תיקון שנתקן לעולמים כמו"ש, וכל הטובות שהגיעו ושמיגיעים לנו כולם תלויים בו. ועל כן נצטוונו לזכור אותו תמיד ולהזכירו בפנינו, שעל ידי זה מתחזק התיקון ההוא עלינו ומתאמץ האור בנו, ומתמיד בנו התועלת הנמשך מן התיקון ההוא". נמצא שמה שאמרו חז"ל בגמרא בשבת קמ"א, שבמתן תורה פסקה זוהמתן של ישראל - היינו על כל המהלך: מיציאת מצרים ועד מתן תורה.

132 לכן נחלקה הארץ לפי דור יוצאי מצרים ולא לפי דור הנכנסים.

הרמח"ל מדגיש שעם ישראל זכה לארץ ישראל וזה אחד הביטויים למעלתם, מפני שארץ ישראל היא ארץ שנמצאת תחת הקדושה, כמו שכתב באדיר במרום: "ארץ ישראל לבד תחת הקדושה וחור"ל תחת הסי"א". וכן יהיה אף לעתיד לבוא, כמו שכתב בספר משכני עליון, הקדמה: "וכן בהתקנם לעתיד לבוא, לא יהיו טמאות כי אם טהורות, רק לא קדושות כקדושת הארץ הטובה אשר נתן ה' לעמו ישראל לעולם".

133 הרמח"ל מסביר בזה מדוע לא ניתנה התורה לאבות אף על פי שכבר נבחרו וה' כרת עמם ברית לדבריו התורה אינה ניתנת ליחידים אלא לאומה, והאומה הופיעה בשלמותה רק בדור יוצאי מצרים. וכן כתב המהר"ל בתפארת ישראל פרק יז: "אף אם נתן לאברהם המילה, וליעקב גיד הנשה - לדעת רבי יהודה בפרק גיד הנשה (חולין ק,ב), דבר זה ניתן להם מצד אשר המצווה ההיא שייך להם בפרט, וכמו שהתבאר בסמוך דבר זה. ולכך נתן להם מצוות פרטיות דווקא, דהיינו במצווה שהיא שייך להם בפרט. אבל לישראל נתן המצוות מצד כי התורה ראויה להם מצד עצמה. וזה היה כאשר יצאו ממצרים, שאז שם 'ישראל' עליהם... ובשביל זה לא ניתנה התורה עד שהיו ששים ריבוא. כי מפני כי מספר ששים - הוא מספר שלם".

134 היינו כשהופיעו כל הענפים הראשיים, וכן ניתנו להם התורה וארץ ישראל.

135 אמנם בדור הפלגה נקבעו השורשים והיכולת לשוב למדרגת אדם הראשון, אך תהליך השלמת צמיחת השורשים לענפיהם הראשיים לא נשלם עד מתן תורה. לכן עדיין נשארה אפשרות של קביעת המדרגה עד הזמן ההוא.

הרמח"ל משתמש בביטוי "תלה דינם" כמו שנאמר בגמרא ברה"ש על הבינונים שדינם תלוי בין ראש השנה ליום הכיפורים. הרי שדינם של האומות נכתב בדור הפלגה - הוא יום המשפט, ונחתם במתן תורה - הוא יום גזר הדין.

גם חתימת הדין נעשתה בגלל חטא נוסף - אי רצונם לקבל את התורה, וזה כעין הבינוני שנחתם למיתה ביום הכיפורים מפני שלא עשה תשובה (עיין ר"ח שם ורמב"ם הל' תשובה פרק ג). הרי לנו שהזמן לגמר הדין במתן תורה הוא מפני השלמת בניין האומה הישראלית, ואילו הכרעת הדין היתה בגלל חטאי האומות בעת מתן תורה.

מסלול 1: יום ב, ז סיון	מסלול 3: יום ד, ו סיון
מסלול 2: יום ג, ז סיון	מסלול 4: יום ה, ה סיון

והחזיר התורה על כולם שיקבלוה¹³⁶. ואם היו מקבלים אותה - עדיין היה אפשר להם שיתעלו ממדרגתם השפלה.

וכיון שלא רצו, אז נגמר דינם לגמרי, ונסתם השער בפניהם, סיתום שאין לו פתיחה¹³⁷. ואך זה נשאר לכל איש ואיש מן הענפים בפרטיהם, שיתגייר בעצמו ויכנס בבחירתו תחת אילנו של אברהם אבינו.

שאלות מנחות:

- ✦ מהי מסקנת הרמח"ל: האם ישראל ואומות העולם שווים או שונים?
- ✦ לפי הרמח"ל, מה מסמלת בניית המגדל ומה עניין בלבול השפות?
- ✦ מדוע דווקא בדור הפלגה קבע ה' את מעלת השורשים?
- ✦ מפני מה זכו אברהם וזרעו למעלה הרמה?
- ✦ האם היה אפשרי שאברהם וישראל היו נותרים במדרגה הנמוכה ועם אחר, הכנענים למשל, היה נקבע במעלה הרמה?
- ✦ אם אברהם נבחר, מדוע עשו וישמעאל שהם צאצאיו - בחוץ?
- ✦ במה יעקב ראש האומה ובמה אברהם ראש האומה?
- ✦ החסד לכלל היה קצוב בזמן, ואילו החסד לפרט - לעולם. מדוע?
- ✦ מדוע נקבע דינן של אומות העולם דווקא במתן תורה אף שהמשפט של אומות העולם היה בימי הפלגה? האם זה קשור לכך שלא רצו לקבל תורה או לתהליכים שעם ישראל עבר?
- ✦ מדוע לא ניתנה התורה לאבות?

מסלול 4 - הלימוד בשישי-שבת ברמב"ן על הפרשה

הערות - ילמד ענוים דרכו

136 עבודה זרה ב, ב: "ויואמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למר', וכתוב: 'אלוה מתימן יבוא' וגו', מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן? א"ר יוחנן: מלמד שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא קיבלוה, עד שבא אצל ישראל וקיבלוה".

137 המהפך שהתרחש במעמד הר סיני מבואר בשבת קמה, ב: "מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין? שלא עמדו על הר סיני. שבשעה שבא נחש על חוה - הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן".

מסלול 1: יום ב, ז סיון	מסלול 3: יום ד, ו סיון
מסלול 2: יום ג, ז סיון	מסלול 4: יום ה, ה סיון